

Onderzoek en ontsluiting

Steven De Waele

HET MOT, EEN MUSEUM VOOR TRADITIONELE BOUWTECHNIEKEN?

Het MOT (Museum voor de Oudere Technieken) is een erkend museum in Grimbergen dat sinds 1980 een bijzondere werking rond roerend, onroerend en immaterieel erfgoed uitbouwt. Het museum werkt rond technieken die gebruikmaken van natuurlijke aandrijving: wind-, water- en spierkracht. De kern van de collectie bestaat uit handwerktuigen, op dat vlak is het MOT de referentie in Vlaanderen en ver daarbuiten. Naast objecten verzamelt het MOT ook documentatie zoals handboeken van de meest uiteenlopende beroepen, handelscatalogi en werken over de geschiedenis van de technieken. Ook deze bibliotheek is uniek in haar omvang en samenstelling en is net als de collectie voor een deel online ontsloten op www.mot.be.

Naast het aanleggen en ontsluiten van de museale collectie beheert het MOT ook drie beschermde erfgoedsites in Grimbergen: het Prinsenkasteel, de Liermolen en de Tommenmolen. De museale werking en de ontsluiting van de gebouwen gaan hand in hand. Zo wordt in de donjon van het Prinsenkasteel het beroep van de steenhouwer

belicht in de tentoonstelling *Steigers en steen. Bouwen aan het Prinsenkasteel*.

Eveneens in aansluiting bij het verleden van de erfgoedsites bouwt het museum een actieve educatieve werking uit. Zo wordt er bij de maalvaardige Liermolen gewerkt rond de weg van graan tot brood. Diverse doelgroepen kunnen de werking van de molen *hands-on* ontdekken door zelf te zaaïen, dorsen, wannen, malen en bakken in de bakoven. Daaruit ontstond het project *Red de bakovens*, een immaterieel erfgoedproject waarbij de weinige bewaarde en verspreide kennis over het herstellen, bouwen en gebruiken van bakovens werd gedocumenteerd en via diverse kanalen doorgegeven. Van een uitgebreide webpagina met bakoveninventaris en handleidingen, over een stage *Bouw zelf je oven* tot de druk bekeken videoreeks *Hoe bouw ik een bakoven?* op YouTube, de honger naar kennis is groot in binnen- en buitenland. Ook de link met het landschap wordt gelegd via de knotbomen, die de grondstof leverden voor de takkenbossen die nodig zijn voor de bakovens. Bomen knotten met handwerktuigen en het hout in takkenbossen binden, is een van de stokpaardjes van het MOT.

Na het succesvolle bakovenproject ging het MOT aan de slag met een ander vergeten bouwwerk: waterputten. Vooral de mechanismen om het water te putten konden op heel wat interesse van een ruim publiek rekenen. Als experiment werd een houten waterpomp geboord en voor het scholenatelier *Water Putten* heeft het MOT een reconstructie van een putwip opgericht. Ook deze experimenten werden voor de website en het eigen YouTube-kanaal gefilmd. Met dit soort projecten wist het MOT heel wat technische kennis rond dit specifiek bouwkundig erfgoed te verzamelen en door te geven aan een ruim publiek. Steeds meer mensen stelden vragen rond historische bouwtechnieken aan het MOT, ook rond de traditionele bouwtechniek bij uitstek voor Vlaanderen: vakwerkbouw.

Meer dan informeren wil het MOT vooral mensen zelf aan de slag laten gaan met oudere technieken, onder andere door een divers aanbod aan workshops en stages. Er zijn workshops die draaien rond een bepaald werktuig zoals de *Zeis-Doe*, waarbij je een inleiding maaïen met de zeis krijgt. Of de *Zaag-Doe*, een introductie op het werken met de enorme diversiteit aan zagen voor de houtbewerking. De *Does* zijn korte workshops van een hele of halve dag, waarna je zelf aan de slag kan. Maar voor heel wat technische processen is die tijdsspanne te kort, daarvoor biedt het MOT meerdaagse stages aan: de stages *Bouw zelf je oven*, *Smeden*, *Bronsgieten*, *Vishuiden looien*, *Letterkappen* enzovoort. Op vraag

Planken zagen met de kraanzaag in de schaduw van het Prinsenkasteel. In het MOT gaan ontsluiting van de collectie en die van het bouwkundig erfgoed hand in hand

(foto MOT Grimbergen)

van een eerder specifiek maar groeiend doelpubliek met interesse in de manuele houtbewerking ontwikkelde het MOT de stage *Vakwerk*.

Tijdens een stage *Vakwerk* bouwen vierentwintig cursisten, verdeeld in drie teams, onder begeleiding van twee ervaren vakwerkbouwers een klein vakwerkgebouw, uitsluitend met lokale en natuurlijke grondstoffen: zandsteen uit een Diegemse groeve, eik en kastanje uit Belgische bossen, roggestro uit de Kempen en leem uit een Vlaams-Brabantse groeve. Zoals steeds in het MOT werkt men uitsluitend met spierkracht. Alle handelingen gebeuren met handwerktuigen en manueel aangedreven voertuigen en hijsmiddelen. Boomstammen worden met de bijl tot balken gekantrecht en met een mallejan verplaatst, dakspanen met het kloofijzer gekloven, houtverbindingen gezaagd en met beitels uitgesneden. Het MOT organiseerde deze unieke stage al tweemaal, een derde is gepland voor september 2024. Omdat het bereik beperkt is tot vierentwintig deelnemers per stage, heeft het museum andere manieren gezocht om de kennis rond manuele vakwerkbouw verder te verspreiden. Met de steun van de provincie Vlaams-Brabant kon het project *Vakwerk in beeld* gerealiseerd worden, waarbij een vakwerk-kerststal op ware grootte werd gebouwd. Het hele bouwproces werd op video vastgelegd en online ontsloten. Op deze kerststal werd, trouw aan de traditie van de Kempische kerststallencultuur, een strodak gelegd. De techniek van het strodekken is, in tegenstelling tot die van het rietdekken, met uitsterven bedreigd. Stro leent zich hiertoe echter beter voor doe-het-zelvers dan het duurdere en stuggere riet. Daarom wil het MOT in de nabije toekomst een stage *Strodekken* aanbieden waarbij cursisten op enkele dagen tijd een strodak leren leggen.

Door tijdens de stage *Vakwerk* uitsluitend met natuurlijke grondstoffen en spierkracht te werken

komt het MOT zeer dicht bij de historische realiteit van vakwerkbouw. Dit leidt tot begrip en appreciatie voor de vakwerkbouwers van het verleden, maar inspireert ook de vakwerkbouwers van de toekomst. Deelnemers gaan zowel in hun privésfeer als professioneel verder werken met deze kennis. Van de speeltuinbouwer over de monumentenwachter tot de architect, elk gaan ze na het volgen van de stage op hun manier aan de slag met traditionele vakwerkbouw.

Tijdens de volgende stage *Vakwerk* wordt een bouwloods aan het Prinsenkasteel opgetrokken. Die zal onderdak bieden aan demonstraties en workshops in het kader van *Bouw/Steen*, een project waarbij het MOT de ruïne van het Prinsenkasteel zal inrichten als een kasteel in opbouw in plaats van in verval. Behalve decor, zoals de reconstructie van een houten steiger, komen er ook opleidingen en experimenten die van de site een laboratorium voor traditionele bouwtechnieken maken. Restaureren met behulp van uitsluitend handwerktuigen is nu nog niet aan de orde, maar is zeker een doel. Ook opleidingen voor een professioneler publiek zijn in de toekomst mogelijk.

Het MOT is geen museum dat zich uitsluitend met traditionele bouwtechnieken bezighoudt, maar het onderwerp heeft er wel een belangrijke plaats gekregen binnen de ontsluiting van de erfgoed-sites en de collectie. Het museum heeft vanuit een uniek onderwerp en een uitzonderlijke collectie een integrale en geïntegreerde werking uitgebouwd die de administratieve indeling tussen roerend, onroerend en immaterieel erfgoed overstijgt, en zal dit blijven doen.

Informatie over de werking van het MOT is te vinden op www.mot.be/nl/opzoeken.

Het MOT bouwde een vakwerk-kerststal om de technieken van vakwerkbouw en het strodekken te kunnen documenteren en doorgeven [foto MOT Grimbergen]